

**КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПАРАДИГМА
ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА**

Т.І. Галецька, Н.П. Топішко

Національний університет «Острозька академія», natalyatorpishko@rambler.ru

Науково–технічна революція, виснаження природних ресурсів, наростання техногенних і демографічних проблем спонукають до переосмислення сучасності, пошуку нової парадигми розвитку суспільства. Теоретичні аспекти сталого розвитку розробляє багато як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема: Б.Данилишин, С.Дорогунцов, В.Іноземцев, Л.Корнійчук, В.Міщенко, В.Мунтіян, В.Шевчук, З.Герасимчук, Л.Мельник, А.Тихонов, Н.Гребенюк, В.Феденко, В.Трегобчук, Г.Дейлі, М.Кастельс, П.Химанен, Т.Шауер, А.Лейзеровіч, Р.Кейтс, Т.Пеппіс, Дж.Хулс та ін.

Концепція сталого розвитку є однією з найвідоміших та активно пропагованих сучасних теорій, яка може стати теоретичним підґрунтям у формуванні постіндустріального суспільства. На цій основі намагаються сформувати модель майбутньої світової цивілізації, визначити шляхи глобальної трансформації суспільно–економічного устрою. Сталий розвиток розглядається як скоординована глобальна стратегія виживання людства в умовах глибокої системної кризи, що охопила соціально–економічні, демографічні, екологічні сфери [1, с.72]. Нова парадигма соціально–економічного поступу передбачає перехід від формаційного методу дослідження до цивілізаційного, від індустріальної стадії до постіндустріальної (інформаційної), визнання альтернативності розвитку на відміну однозначної заданості на засадах технологічного детермінізму. На думку ряду вчених, в умовах індустріального способу виробництва реалізація такої моделі практично немож-

лива через те, що існуючий рівень розвитку продуктивних сил та відповідно панівний спосіб виробництва не дозволяють досягати поставлених цілей за допомогою існуючих засобів [2]. Прихильники концепції інформаційного суспільства (як домінуючої у теорії сталого розвитку) вважають, що базовим чинником суспільного виробництва стане інформація, відбудеться його широка інтелектуалізація, це сприятиме істотному зростанню продуктивності праці, сфера послуг буде домінувати над матеріальним виробництвом, ринкові відносини буде поступово згорнуто під впливом розповсюдження електронної системи обліку і торгівлі.

Деякі вчені (зокрема, Г.Бінько, Л.Корнійчук, Л.Мельник, В.Мунтіян та ін.) не поділяють оптимізму прихильників технотронної ери щодо майбутнього людства. Так, В.Мунтіян вважає, що інформаційне суспільство має значний потенціал небезпек [3, с.28]. В.Иноземцев передбачає, що інформація та знання створять новий соціальний поділ на «освічених» і «неосвічених», який зумовить небачені досить проблеми [4, с.209]. Враховуючи, що неможливо зупинити розвиток науки і технології, то генна інженерія, нанотехнології та інші досягнення інформаційного суспільства спотворять природу людини і сформулюють нові соціально-екологічні проблеми, з якими ще людство не стикалося [1, с.77].

У науковців відсутнє цілісне бачення як концепція інформаційного суспільства допоможе вирішити проблеми забезпечення сталого розвитку, які включають економічний, екологічний, соціальний та інші вектори. Поки що шукають шляхи нагального вирішення вищезазначених проблем. У доповіді Міжнародної Комісії (Г.Х.Брундтланда) «Наше спільне майбутнє» (1987 р.) стійкий розвиток визначено як такий, який би не ставив під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [5, с.50]. У сформульованих підходах до глобальної стратегії виживання людства акцентовано увагу на необхідності системного узгодження та збалансування цих трьох важливих компонентів сталого розвитку.

Економічний напрям орієнтовано на оптимізацію, мінімізацію, раціоналізацію використання обмежених ресурсів на основі впровадження енерго-, матеріало-, природозберігаючих технологій. Бажано, щоб сукупний капітал не зменшувався, проте його структура із врахуванням вимог інформаційного суспільства буде змінюватися на користь людського капіталу. Будуть збільшуватися фінансові, інформаційні потоки та інтелектуальна власність. Інформація і знання стають товаром. Розвиток «віртуальної» (нематеріальної) економіки надасть можливість створити нову зайнятість населення, зберегти матеріальні ресурси.

Метою активізації екологічного напрямку стає збереження глобальної стабільності усієї планетарної біосфери на основі забезпечення цілісності, життєздатності, самооновлюваності та адаптації біологічних і фізичних природних систем.

Важливою компонентою концепції сталого розвитку є соціальна складова. Її орієнтовано на людський розвиток, зменшення конфліктності та забезпечення стабільності суспільства, збереження культурних систем. Важливо, щоб через формування і розвиток громадянського суспільства посилювався контроль населення за владою, його участь у прийнятті та реалізації важливих загальнонаціональних рішень. Наголос робиться на саморозвитку і самозахисті індивіда на основі збільшення та удосконалення свого інтелектуального рівня, зайнятості в суспільному виробництві. Акцентується увага на толерантності у поведінці та спілкуванні людей. Підкреслюється необхідність справедливого розподілу національного доходу серед населення, зниженні величини індексу Джині, на основі якого вимірюється ступінь нерівності у розподілі доходів.

Комісією зі сталого розвитку ООН розроблено 134 індикатори сталого розвитку, які об'єднано у чотири групи [6, с.352–355]. Вони відображають соціальні, економічні, екологічні та інституціональні параметри в єдиній системі. Причому кожна її складова може змінювати свій стан, який у свою чергу характеризується визначеною сталістю і також здатністю до змін.

Економічні індикатори: міжнародна кооперація для прискорення сталого розвитку і пов'язана з цим місцева політика; фінансові ресурси і механізми; зміна характеристик споживання; впровадження екологічно чистих технологій;

Екологічні індикатори: захист запасів та якості питної води; захист океанів, морів та берегових зон та ін.

Інституціональні індикатори: структура прийняття рішень; наявність національної стратегії прийняття рішень; наявність інформаційних баз та ін.

Соціальні індикатори сталого розвитку відображено у таблиці.

Таблиця – Система соціальних індикаторів сталого розвитку, розроблена Комісією зі сталого розвитку ООН¹

Боротьба з бідністю	<ul style="list-style-type: none"> – Темпи зростання зайнятості – Співвідношення середніх зарплат чоловіків та жінок – Частка населення, що проживає в абсолютній бідності – Співвідношення доходів найбільш бідних і багатих
Демографічна динаміка	<ul style="list-style-type: none"> – Темпи зростання населення – Темпи міграції населення (осіб/рік) – Щільність населення (осіб/км²) – Зростання народжуваності
Сприяння освіті, підготовці кадрів та поінформованості суспільства	<ul style="list-style-type: none"> – Темп зростання населення шкільного віку – Приріст кількості учнів початкової школи – Приріст кількості учнів середньої школи – Частка грамотних серед дорослих – Частка населення, яке має освіту на рівні 5–ти класів – Середня кількість років навчання в школі – Частка ВВП, що витрачається на освіту – Кількість дівчат на 100 хлопців в середній школі – Кількість жінок на 100 чоловіків, які працюють
Захист здоров'я населення	<ul style="list-style-type: none"> – Частка населення, яке не має доступу до чистої питної води – Частка населення, яка проживає у житлі, не забезпеченому системами каналізації – Частка населення, яка підпадає під вплив шкідливих для здоров'я забруднювачів повітря – Дитяча смертність (на 1000 народжених живими) – Середня очікувана тривалість життя при народженні – Материнська смертність під час пологів – Частка ВВП, що витрачається на охорону здоров'я – Частка населення, охопленого первинною медичною допомогою – Частка населення, імунізованого проти основних інфекційних захворювань – Частка населення, не забезпеченого потрібним рівнем харчування – Частка жінок у дітородному віці, які мають доступ до обговорення проблем планування сім'ї – Частка витрат національної охорони здоров'я, яка іде на місцеве медичне обслуговування
Сприяння стійкому розвитку поселень	<ul style="list-style-type: none"> – Темпи зростання міських поселень – Споживання моторного палива на душу населення (літри) – Чисельність мегаполісів з населенням 10 і більше мільйонів осіб – Частка міського населення, – Площа та населення маргінальних поселень (м²/чисельність) – Збиток та кількість постраждалих та загиблих від природних катастроф – Загальна кількість житла на душу населення (м²) – Співвідношення оплати житла та доходу – Витрати на будівництво низькооплачуваного житла – Витрати на підтримку міського транспорту – Інфраструктурні витрати на душу населення – Обсяги кредитів на будівництво житла

¹ Джерело: [6, с.352].

Соціальну компоненту сталого розвитку орієнтовано на подолання великої різниці в рівнях доходів і якості життя між країнами, соціальними групами і верствами населення. Тому слушно підкреслює О.Подольська, що на сучасному етапі розвитку суспільства необхідно розглядати сталість розвитку та рівність можливостей у тандемі [7, с.98].

Ступінь соціальної диференціації регулює держава. Вона розробляє, здійснює і контролює цілеспрямовані інституціональні перетворення щодо розвитку соціальної сфери як цілісної систе-

ми суспільства, яка відображає соціальні відносини з приводу умов життя і розвитку особи. Зменшувати повинні не всі види нерівності, а лише ті, що не залежать від волі людей, які є наслідком об'єктивних обставин, у зменшенні яких зацікавлено суспільство. З цією метою проводиться активна соціальна політика щодо перерозподілу національного доходу між різними групами населення на принципах соціальної справедливості. Він може бути горизонтальний та/або вертикальний. Використовуючи перший держава прагне перерозподілити матеріальну відповідальність за виховання підростаючого покоління між громадянами з однаковими доходами, але різними демографічними навантаженнями на сім'ю. Застосування вертикального його виду означає перерозподіл від багатих до бідних.

Доцільність та межі перерозподілу національного доходу через державний бюджет, підходи до вирішення фундаментальної суперечності між економічним ефектом і соціальною справедливістю є предметом безперервних дискусій науковців і практиків усіх країн. Поки не вироблено єдиного погляду на ці процеси. Концепція сталого розвитку, зокрема акцент на її соціальній складовій, підкреслює необхідність посиленої уваги до таких проблем.

Список використаних джерел:

1. Корнійчук Л. Теоретичні основи реалізації концепції сталого розвитку / Л.Корнійчук // Економіка України. – 2010. № 2. С.72–83.
2. Трофимова В.В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.educrimea.com/upload/Trofymova/TrofymovaUnvesticii2.doc>
3. Мунтян В. Информационная парадигма. – К., 2006.
4. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. – М.: Логос, 2000. .
5. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: лучшее будущее для всех / Пер. с англ.; ПРООН. М.: Издательство «Весь Мир», 2011.–188 с.
6. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. – 2 вид. – К.; 2011. – 392 с.
7. О.А.Подольская. Устойчивое развитие как фактор обеспечения равенства возможностей // «Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы: сборник трудов VI международной научно–практической конференции, УО «Полесский государственный университет», г. Пинск, Республика Беларусь, 26–27 апреля 2012 г. – Пинск: ПолесГУ, 2012. – с.97–98.